

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Vermist in de Ypres Salient. Toevalsvondst langs de Ieperstraat In Wijtschate (West-Vlaanderen)

Eindverslag van een toevalsvondst

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

VERMIST IN DE YPRES
SALIENT. TOEVALSVONDST
LANGS DE IEPERSTRAAT IN
WIJTSCHATE
(WEST-VLAANDEREN)

Eindverslag van een toevalsvondst

MARC DEWILDE, SOFIE VANHOUTTE, SIMON VERDEGEM, NICHOLAS MÁRQUEZ-GRANT & MARNIX PIETERS

INHOUD

1	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT	5
2	INLEIDING.....	7
3	DE ONDERZOEKSOPDRACHT, WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET ONDERZOEK.....	9
3.1	DE ONDERZOEKSOPDRACHT.....	9
3.1.1	ALGEMENE BEPALINGEN	9
3.1.2	DE VRAAGSTELLING MET BETREKKING TOT HET ONDERZOCHE GEBIED	10
3.1.3	RANDVOORWAARDEN BIJ TOEVALSVONDSTEN.....	10
3.2	WERKWIJZE EN ONDERZOEKSSTRATEGIE.....	10
4	DE CONTEXT	12
4.1	LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT	12
4.2	HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE CONTEXT	12
5	BESCHRIJVING VAN DE SITE	14
5.1	SPOREN, STRUCTUREN EN VONDSTEN	14
5.2	FYSISCH-ANTROPOLOGISCHE ANALYSE VAN HET MENSELIJK BOT	18
5.3	INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE EN SYNTHESE.....	19
6	BEWARING EN DEPONERING ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE	20
7	SAMENVATTING	20
8	BIBLIOGRAFIE	20
9	BIJLAGEN	21
9.1	ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS OF THE HUMAN REMAINS FOUND AT WIJTSCHATE- IEPERSTRAAT 80.....	21
9.1.1	REFERENCES.....	21
9.2	LIJST VAN FIGUREN	22
9.3	LIJST VAN PLANNEN	22
9.4	LIJST VAN FOTO'S.....	22
9.5	LIJST VAN SPOREN	23
9.6	LIJST VAN VONDSTEN	23

Fotografie vondsten

Franky Wyffels

Studie menselijke resten

Nicholas Márquez-Grant, Cranfield Forensic Institute

Rapportage

Marc Dewilde

Franky Wyffels

Sofie Vanhoutte (onderzoeker archeologie OE)

Simon Verdegem (Ruben Willaert nv)

Marnix Pieters (directeur onderzoek archeologie OE)

2 INLEIDING

Tijdens grondige renovatiewerken aan de woning gelegen in de Ieperstraat nr. 80 in de dorpskom van Wijtschate, deelgemeente van Heuvelland, werden op 14 juli 2016 menselijke resten en een militaire bottine aangetroffen. De lokalisatie van de vindplaats is hieronder aangeduid op een topografische en kadastrale kaart (figuren 1 en 2). Via het hoofd van de Technische Dienst Heuvelland, werd de politie van het arrondissement Ieper verwittigd die vervolgens het agentschap Onroerend Erfgoed op de hoogte bracht van deze vondsten.

De toevalsvondstprocedure werd in gang gezet en op 18 juli 2016 werden door het agentschap de nodige vaststellingen gedaan en het verdere terreinonderzoek uitgevoerd. Enkele lange en enkele andere menselijke beenderen waren reeds ingezameld door de uitvoerders van de renovatiewerken, samen met één gespoorde hoge schoen. Het verdere archeologische terreinonderzoek uitgevoerd door het agentschap leverde geen bijkomende menselijke botresten noch significante bijkomende archeologische sporen op¹.

De goed bewaarde bottine met ijzeren spoor wijst er wel op dat hier naar alle waarschijnlijkheid de laatste restanten zijn gevonden van een gesneuvelde cavalerist, officier of andere soldaat van een bereden eenheid van het Franse leger uit het begin van de Eerste Wereldoorlog.

Fig. 1 : Topografische kaart met lokalisatie van het onderzoeksterrein (binnen de blauwe cirkel) (© Digitaal Vlaanderen).

¹ Dewilde & Wyffels 2018.

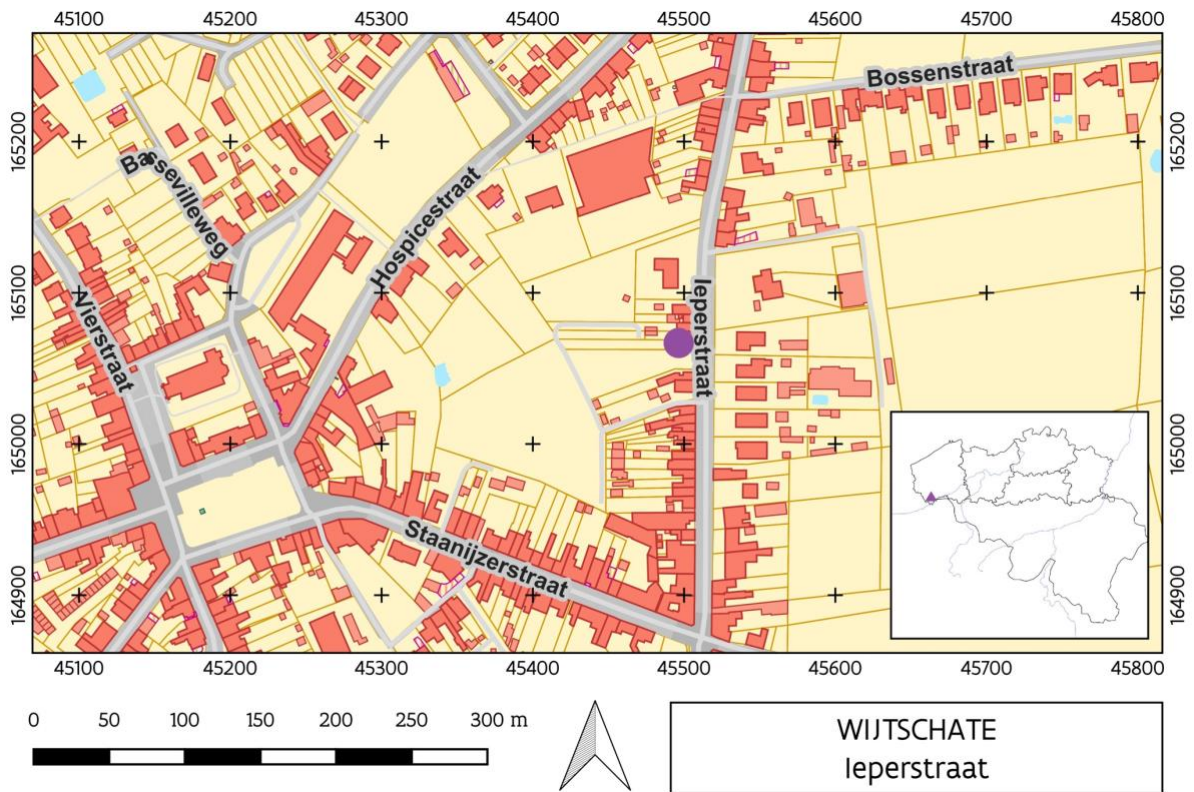

Fig. 2: Uittreksel uit het Grootchalig Referentiebestand (GRB) met aanduiding van het onderzoeksterrein (paarse bol) (© Digitaal Vlaanderen).

Fig. 3: De toevalsvondst gebeurde bij grondige renovatiewerkzaamheden in de leperstraat binnenin het rijhuis met huisnummer 80, de woning op het linkeruiteinde van de huizenrij op deze foto (© agentschap Onroerend Erfgoed).

3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT, WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET ONDERZOEK

3.1 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

3.1.1 Algemene bepalingen

Het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 vermeldt het volgende in verband met toevalsvondsten, onder Hoofdstuk 5. Archeologie – Onderafdeling 4. Toevalsvondsten:

Art. 5.1.4. Iedereen die, op een ander moment dan bij het uitvoeren van een archeologisch vooronderzoek, een archeologische opgraving of het gebruik van een metaaldetector, een roerend of onroerend goed vindt waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het archeologische erfgoedwaarde heeft, is verplicht daarvan binnen drie dagen aangifte

te doen bij het agentschap. De Vlaamse Regering kan de nadere regels daarvoor bepalen. In voorkomend geval brengt het agentschap de zakelijkrechthouder en de gebruiker van de betrokken percelen, als ze niet de vinder zijn, en de gemeenten waar de vondsten worden gedaan ervan op de hoogte dat er vondsten zijn gedaan die vermoedelijk archeologische erfgoedwaarde hebben en wat de rechtsgevolgen daarvan zijn. De zakelijkrechthouder, de gebruiker en de vinder moeten tot de tiende dag na de aangifte:

- 1° de archeologische artefacten en hun vindplaats in onveranderde toestand bewaren;
- 2° de archeologische artefacten en hun context tegen beschadiging of vernieling beschermen;
- 3° de archeologische artefacten en hun context toegankelijk maken voor onderzoek door het agentschap.

De Vlaamse Regering kan de nadere regels daarvoor bepalen.

Na het onderzoek, vermeld in het derde lid, 3°, kan het agentschap de termijn van tien dagen inkorten of verlengen. Het agentschap brengt de zakelijkrechthouder en de gebruiker daarvan per beveiligde zending op de hoogte. Na het verstrijken van de termijn zijn de zakelijkrechthouder, de gebruiker en de vinder niet langer onderworpen aan het passiefbehoudsbeginsel voor archeologisch erfgoed voor wat betreft de gemelde vondst.

De Memorie van Toelichting van het Onroerenderfgoeddecreet vult aan:

Artikel 5.1.4. (...) De bij decreet opgelegde bewaarmogelijkheden blijven gedurende tien dagen van kracht. Gedurende deze periode beschikt de Vlaamse overheid over de nodige tijd om de noodzakelijke vaststellingen te doen of te laten doen op het terrein. De Vlaamse overheid werkt zoveel mogelijk samen met de betrokken onroerenderfgoedgemeente(n). Op basis van de terreinevaluatie kan de Vlaamse overheid de termijn van tien dagen verlengen of inkorten. Eventuele financiële tegemoetkomingen als gevolg van een termijnverlenging kunnen in uitvoeringsbesluiten worden behandeld (zoals bepaald in artikel 10.3.3). Omdat deze financiële tegemoetkomingen volledig voor rekening van de Vlaamse overheid zijn, is de Vlaamse administratie volledig voor het proces van toevalsvondsten bevoegd.

Het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 (gewijzigd bij besluit van de Vlaamse Regering van 4 december 2015) vervolledigt als volgt:

Artikel 5.5.4. Met toepassing van artikel 5.1.4 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en in afwijking van artikel 5.5.1 tot en met artikel 5.5.3 van dit besluit geldt voor archeologische vooronderzoeken met ingreep in de bodem en archeologische opgravingen die volgen op een toevalsvondst en uitgevoerd worden door het agentschap, een onmiddellijke toelating.

//

Een toevalsvondst dient dus steeds op korte termijn behandeld te worden. Hierdoor beperkt de onderzoeksoopdracht zich tot het evalueren van het bodemarchief en het eventueel *ex situ* bewaren van relevant archeologisch materiaal dat dreigt vernietigd te worden. Binnen de context van een toevalsvondst kan een voorafgaandelijk bureauonderzoek vanzelfsprekend niet plaatsvinden.

Zoals voorgeschreven in de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0) brengt dit eindverslag het resultaat van het verdere onderzoek. Het verslag is gemaakt rekening houdend met versie 4.0, het terreinonderzoek uiteraard met versie 1.0 van de Code van Goede Praktijk.

3.1.2 De vraagstelling met betrekking tot het onderzochte gebied

Aangezien het hier een toevalsvondst betreft, is een vooraf bepaalde vraagstelling niet aan de orde. Het doel van het onderzoek van een toevalsvondst beperkt zich tot inzicht verkrijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen en vondsten, hun datering en indien van toepassing hun relatie en fasering, alsook het eventueel *ex situ* bewaren van relevante vondsten die dreigen vernietigd te worden.

3.1.3 Randvoorwaarden bij toevalsvondsten

De randvoorwaarden noodzakelijk voor het onderzoek van een toevalsvondst worden beschreven in artikel 5.1.4. van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013: *'De zakelijkrechthouder, de gebruiker en de vinder moeten tot de tiende dag na de aangifte de archeologische artefacten en hun vindplaats in onveranderde toestand bewaren, de archeologische artefacten en hun context tegen beschadiging of vernieling beschermen, de archeologische artefacten en hun context toegankelijk maken voor onderzoek door het agentschap'*.

Aangezien de toevalsvondst gebeurde tijdens de uitvoering van graafwerken in functie van de renovatie van een gebouw waren de stoffelijke resten al minstens ten dele vergraven voor ze opgemerkt werden. Eens opgemerkt werden de werken in de ruimte stilgelegd tot na het onderzoek door het agentschap. Dankzij de goede samenwerking met de eigenaar en de architect kon het onderzoek vlot afgehandeld worden.

3.2 WERKWIJZE EN ONDERZOEKSTRATEGIE

Het archeologisch onderzoek op het terrein werd door het agentschap uitgevoerd op 18 juli 2016. De uitvoering gebeurde volgens de bepalingen van het Onroerenderfgoeddecreet (2013) en zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 1.0).

Het veldwerk stond onder de gezamenlijke leiding van Marc Dewilde (veldwerkleider) en Franky Wyffels (veldtechnicus). Deze werden bijgestaan door twee technisch assistenten (beide agentschap Onroerend Erfgoed) en een voormalig technisch assistent van het agentschap die meewerkte als vrijwilliger. De foto's werden genomen door Marc Dewilde en Franky Wyffels. De berging van de menselijke resten vond plaats volgens de aanwijzingen van fysisch antropoloog Kim Quintelier (agentschap Onroerend Erfgoed). Bij het terreinonderzoek waren geen externen aan het agentschap betrokken. Het fysisch-antropologisch onderzoek van de menselijke resten werd uitgevoerd door Nicholas Márquez-Grant van het Cranfield Forensic Institute, Cranfield University, Bedford (United Kingdom).

Over een oppervlakte van 3,4 op 3 m werd de ruimte archeologisch opgeschoond en onderzocht (figuren 4 en 5). De weinige *in situ* aanwezige sporen waren ingesneden in de lemige moederbodem

en kwamen aan het licht onder een pakket aangevoerde grond. Het vlak werd aangelegd op ca. 70,50 m T.A.W. Van een verdere stratigrafische opbouw is hier geen sprake. De sporen werden gefotografeerd en manueel ingetekend op schaal 1/50.

Fig. 4: De vondstlocatie bij aankomst. Zicht naar het noorden/noordwesten. In de ruimte waar de vloer en de onderliggende vlijlaag ondertussen al volledig waren uitgebroken in functie van de renovatiewerken, lagen de aangetroffen menselijke resten en de schoen bij elkaar (© agentschap Onroerend Erfgoed).

Fig. 5: Overzicht van de vindplaats na de opschoning, zicht naar het westen. De centrale verdieping duidt de plaats van de aangetroffen skeletresten aan (© agentschap Onroerend Erfgoed).

Het zeer beperkte aantal archeologisch relevante sporen en het ontbreken van verder menselijk botmateriaal en aan het botmateriaal gelinkte vondsten *in situ*, beperkt het onderzoekspotentieel heel sterk. De enige onderzoeksvraag die overblijft, is om nog zoveel mogelijk informatie bijeen te brengen over de vindplaats en de vondsten in de hoop dat die kan leiden tot een benadering van wat hier op deze plaats in de bodem gedocumenteerd was. Concreet betekent dit of het mogelijk is om op basis van de locatie van de gesneuvelde en de informatie vervat in de militaire bottine nog achterhaald kan worden tot welke eenheid deze soldaat behoorde en wanneer deze sneuvelde.

4 DE CONTEXT

4.1 LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT

De vindplaats is gelegen in de dorpskern van Wijtschate. Wijtschate bevindt zich op het noordelijk uiteinde van een goed herkenbare heuvelrug die de omgeving zeer sterk domineert. Deze heuvelrug is de waterscheiding tussen het IJzer- en het Leiebekken en biedt een weids uitzicht over de omgeving en de zuidelijke Ieperboog. Wijtschate was tijdens de Eerste Wereldoorlog om die reden van groot strategisch belang (zie verder)².

Op de bodemkaart van België staat de vindplaats als OB gekenmerkt, dus niet gekarteerd, wat logisch is gezien de aanwezigheid van een gebouw van vóór de bodemkartering bovenop de vindplaats. De open ruimte binnen de driehoek die de dorpskern van Wijtschate vormt, staat als OT, vergraven, gekarteerd wat wellicht met de sterke verstoring van de bodem tijdens de Eerste Wereldoorlog te maken heeft. Verder is de dorpskern omgeven met bodems die als Aca en Ada gekarteerd zijn, dus lemige bodems met een eerder gunstige drainage en een textuur B-horizont ontwikkeld in loess. Dit sluit aan bij de waarnemingen door het archeologisch team waarbij de door mensen ongestoorde ondergrond als lemig werd omschreven. Wijtschate situeert zich tot slot op de overgang tussen de zandleem- en de leemstreek³.

4.2 HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE CONTEXT

Aangezien de vindplaats uitsluitend informatie uit de Eerste Wereldoorlog opleverde, wordt de beschrijving van de historische context beperkt tot het schetsen van het oorlogsverloop in en rond Wijtschate.

Met het Schlieffenplan wilde Duitsland Frankrijk zo snel mogelijk overrompelen om nadien Rusland te verslaan. De keuze om te starten met Frankrijk kwam vanuit de gedachte dat Rusland er langer over zou doen om te mobiliseren en dus tijdelijk kon tegengehouden worden door een kleinere troepenmacht die hoofdzakelijk bestond uit het leger van Oostenrijk-Hongarije. Volgens het plan kon Frankrijk op de knieën gebracht worden in zes weken tijd, niet toevallig de tijd die Rusland volgens schatting nodig zou hebben om zijn legers gevechtssklaar te krijgen. Omdat de tijd beperkt was, moest de zwaar verdedigde Franse grens gemeden worden en werd een omtrekkende beweging langs België voorzien. De schending van de Belgische neutraliteit werd als een militaire noodzaak beschouwd die geen militaire gevolgen zou hebben en de verwachting was dat Groot-Brittannië zich niet in het conflict zou mengen. Wat België betreft, ging het plan ervan uit dat de Belgen zich niet meer dan formeel zouden verzetten en dus snel de wapens zouden neerleggen. Een succesvolle uitvoering van het Schlieffenplan was dus volledig afhankelijk van een aantal onzekere factoren.⁴

In 1914 evolueerde de uitvoering van het Schlieffenplan aanvankelijk succesvol, maar na de slag bij de Marne, evolueerde de oorlog naar een nieuwe fase die de 'Race naar de zee' wordt genoemd. In een poging om elkaar via het westen te overvleugelen schoof de bewegingsoorlog steeds meer op naar het noordwesten met als doel de kanaalhavens zo snel mogelijk te bereiken. Omstreeks oktober 1914 bereikte deze 'Race naar de zee' de heuvelrug van Mesen in de (Eerste) Slag om Mesen tussen 10 oktober en 2 november 1914. Begin oktober namen de Britten de heuvelrug in en ontzegden hiermee de Duitsers de toegang tot de Franse kanaalhavens. Vanaf 20 oktober kwam hierop Duits verweer en de daaropvolgende dagen zou het bezit van de heuvelrug betwist worden. Gedurende deze slag werd de heuvelrug verdedigd door Britse infanterie- en cavalerietroepen die zich in rudimentaire loopgraven

---

² Verdegem & Vanhoutte 2020, 13.

³ Hubert 1962, 22.

⁴ De Vos 2014, 55-60.

hadden verschanst. Aanvankelijk werd goed stand gehouden maar na verwoede gevechten trokken de Britten zich op 1 november in westelijke richting rond Wulvergem terug⁵. Ook Wijtschate moest worden opgegeven na opeenvolgende aanvalsgolven van de 6de Beierse Reservedivisie. Deze Duitse eenheid leed hierbij vele verliezen maar kreeg het dorp Wijtschate uiteindelijk in handen. De Britten, samen met de Fransen, ondernamen nog een tegenaanval op Wijtschate waarbij ze erin slaagden om zich onder hevige beschietingen aan de rand van het dorp in te graven. Uiteindelijk moesten ze zich echter van de heuvelrug terugtrekken richting de Spanbroekmolen die zich op 1,75 km ten zuidwesten van Wijtschate bevond⁶. Hiermee kwam de heuvelrug van Mesen volledig in Duitse handen en stabiliseerde de frontlijn zich in de periode eind 1914-1917. De relatief rustige periode die de sector van de heuvelrug in die periode doormaakte, was niet toevallig. Sinds midden 1915 werden er door de Britten immers plannen gesmeed om de Duitsers van de heuvelrug te verdrijven. Generaal sir Herbert Plumer liet alvast 19 mijnen graven tot onder de Duitse linies en kreeg in januari 1916 toestemming van generaal Douglas Haig om aanvalsplannen uit te werken ter verovering van de heuvelrug van Mesen als onderdeel van een grootscheepse aanval over het gehele Belgische front. Deze aanval, die gepland stond voor de zomer van 1916, werd echter afgeblazen toen het Somme-offensief een groot fiasco bleek en alle beschikbare middelen en reserves daar nodig waren⁷.

De Mijne slag ging uiteindelijk van start op 7 juni 1917 en werd een gigantisch geallieerd succes met de verovering en consolidatie van de Wijtschatebogen⁸. De dorpskern van Wijtschate bevond zich tussen juni 1917 en april 1918 in geallieerd hinterland en het nieuwe front lag een drietal km verder oostwaarts. De maandenlange Britse planning van de Mesenslag werd echter in april 1918 teniet gedaan met het Duitse lenteoffensief dat verrassend succesvol was op vlak van tactiek en terreinwinst. Na de herovering van Wijtschate stootten de Duitse troepen zelfs door tot de Kemmelberg. Ze konden deze terreinwinst echter niet volledig behouden en vanaf begin september lagen de Duitse linies toch terug op de heuvelkam van Mesen⁹. Hiermee leek de situatie opnieuw op die van eind 1914. De algehele situatie wat de krachtverhoudingen betreft, was echter niet meer deze van 1914 en eind september 1918 was Wijtschate opnieuw in geallieerde handen.

Archeologisch gezien situeert de vindplaats zich in een zone die afwisselend onder Duitse en geallieerde controle stond. De vindplaats bevond zich in geallieerd gebied tot oktober 1914 en was daarna vanaf november 1914 tot juni 1917 in Duitse handen om vanaf juni 1917 terug onder geallieerde controle te komen tot april 1918. Het Duitse lenteoffensief van april 1918 bracht het gebied opnieuw onder Duitse controle om vanaf eind oktober definitief onder geallieerde controle te komen. Het bodemarchief van de woning langs de Ieperstraat in Wijtschate kan hier eventueel wat informatie aan toevoegen.

---

⁵ Oldham 1998, 13-21.

⁶ Oldham 1998, 13-21.

⁷ Oldham 1998, 59-65.

⁸ Passingham 1998, 151-152.

⁹ Oldham 1998, 117-118.

5 BESCHRIJVING VAN DE SITE

5.1 SPOREN, STRUCTUREN EN VONDSTEN

Over ruim de helft van de ruimte waren de vloer- en vlijlaag weggegraven tot een diepte van *ca.* 65 cm. Ongeveer centraal in deze werkzone stootte men op de stoffelijke resten. Het betrof enkele lange benen en enkele andere skeletonderdelen. Een deel van de menselijke resten was pas na deze vaststelling gerecupereerd uit de container waarin de uitgegraven grond werd gestort. Behalve de beenderen was er ook één hoge enkelschoen gevonden met een eraan vastzittend ijzeren ruiterspoor. Dit brengt meteen een cavalerie-eenheid, een officier of een soldaat van de bereden troepen in het vizier. De vondsten die gedaan werden in de ruimte zelf, waren bij aankomst van het agentschap reeds uit hun vondstcontext gehaald.

Het bleek bij de beenderen te gaan om enkele lange benen en enkele andere skeletonderdelen. Nader fysisch-antropologisch onderzoek (cf. 5.2) bevestigde dat het hier om de restanten van één individu gaat. De verdere opgraving van de werkzone leverde geen nieuwe botvondsten op. Zo kon ook niet nagegaan worden op welke diepte de beenderen en de schoen exact waren aangetroffen.

Op 71,17 m T.A.W. bevond zich de oorspronkelijke vloer van de woning. Op *ca.* 70,50 m T.A.W. werd de door de mens onaangeroerde leem aangesneden. Bovenop deze leem was vóór de bouw van het huis een ongeveer 0,5 m dik pakket grond aangebracht. In de ongeroerde grond hieronder konden enkele sporen worden onderscheiden. Behalve een vermoedelijke granaattrechter in de hoek van de ruimte (figuur 6: 2 en 3 en eventueel ook 1), gaat het om enkele ondiepe, vondstenloze sporen, vermoedelijk eerder dieper gelegen plaatsen die weg genivelleerd werden met de aangevoerde grond. Deze sporen werden niet geregistreerd. De granaattrechter werd gecoupeerd en leverde een Britse 18-ponder obus op (figuur 7). Deze niet-afgevuurde obus met gladde boord (lengte: 42,5 cm, diameter: 10,5 cm en voorzien van een koperen ontsteker van het type n° 101) werd opgehaald door DOVO, de Dienst voor Opruiming en Vernietiging van Ontploffingstuigen van het Belgisch leger.

Aangezien de ingezamelde botvondsten volgens de fysisch-antropologische studie tot één en hetzelfde individu behoren, en ook de schoen hoogstwaarschijnlijk bij dit individu hoorde, kan ervan uitgegaan worden dat de gesneuvelde zich niet in de aangevoerde grond bevond maar nog *in situ* in het niveau eronder. Dit is niet 100% hard te maken. Bij aangevoerde grond is de kans op het aantreffen van dergelijke resten in onderlinge samenhang wel eerder klein. De granaattrechter wijst in elk geval op een slagveldzone.

Fig. 6: De contouren van de werkput en daar binnen de rechthoekige zone die dieper werd uitgegraven bij het terreinonderzoek (beiden in streepjeslijn, zie figuur 5) en het opgravingsplan. De menselijke resten werden aangetroffen in het westelijke deel van de rechthoekige verdieping dus ter hoogte van eenheid 1 en eventueel eenheid 2 op figuur 6, maar zonder dat een link met zone 1 of 2 kon vastgesteld worden.

1: donkere, verstoorde leem met baksteenfragmenten, 2: verstoorde leem met baksteen- en mortelfragmenten, 3: verstoorde leem met baksteenfragmenten en een onafgevuurde obus, 4: lemige moederbodem (© agentschap Onroerend Erfgoed). De eenheden 2 en 3 en eventueel zelfs 1 vormen samen spoor 2. De menselijke resten en de bottine zijn geïnterpreteerd als spoor 1.

Fig. 7: De onafgevuurde Britse 18-pounder obus (© agentschap Onroerend Erfgoed).

Behalve de menselijke resten en de obus werd nog een hoge rechterschoen gevonden die wel zeer goed bewaard was. Het gaat om een soldatenbottine met een nog bevestigd ijzeren ruiterspoor, een veterschoen met op de onderzijde enkel een uit twee rijen opgebouwde spijkerrand op de hiel (figuur 8 a, b en c). Het ruiterspoor werd met behulp van een lederen riempje op zijn plaats gehouden (figuren 8a, 9 en 10).

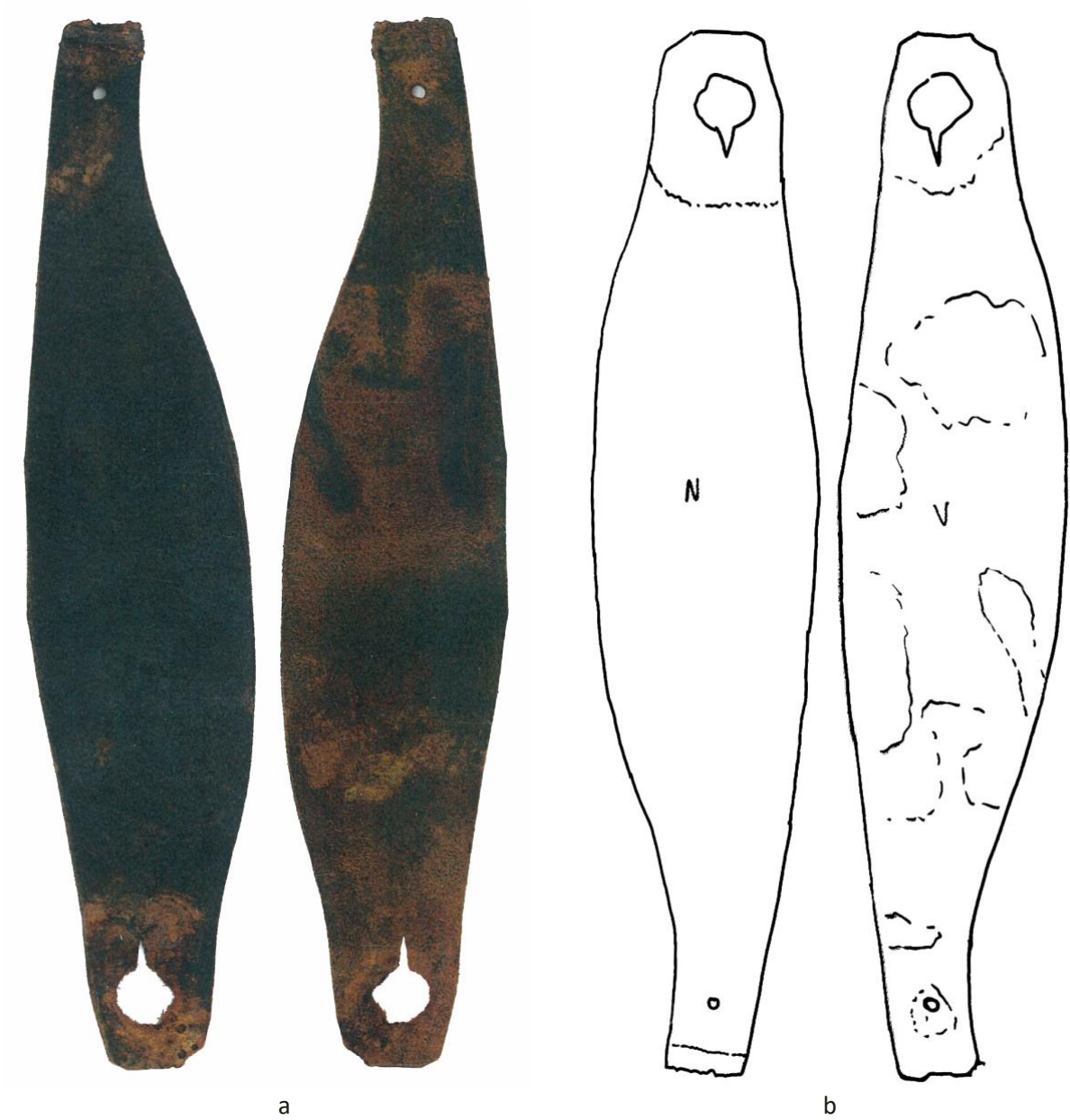
Een dubbele rij spijkers op de hiel is een kenmerk van Franse militaire schoenen blijkens een studie van Sander Debrabandere¹⁰. Dit is een argument om de teruggevonden menselijke resten te interpreteren als deze van een soldaat van het Franse leger. Behalve een cavalerist zou het ook om een officier of een soldaat van een bereden eenheid kunnen gaan. Officieren opereerden immers ook te paard.

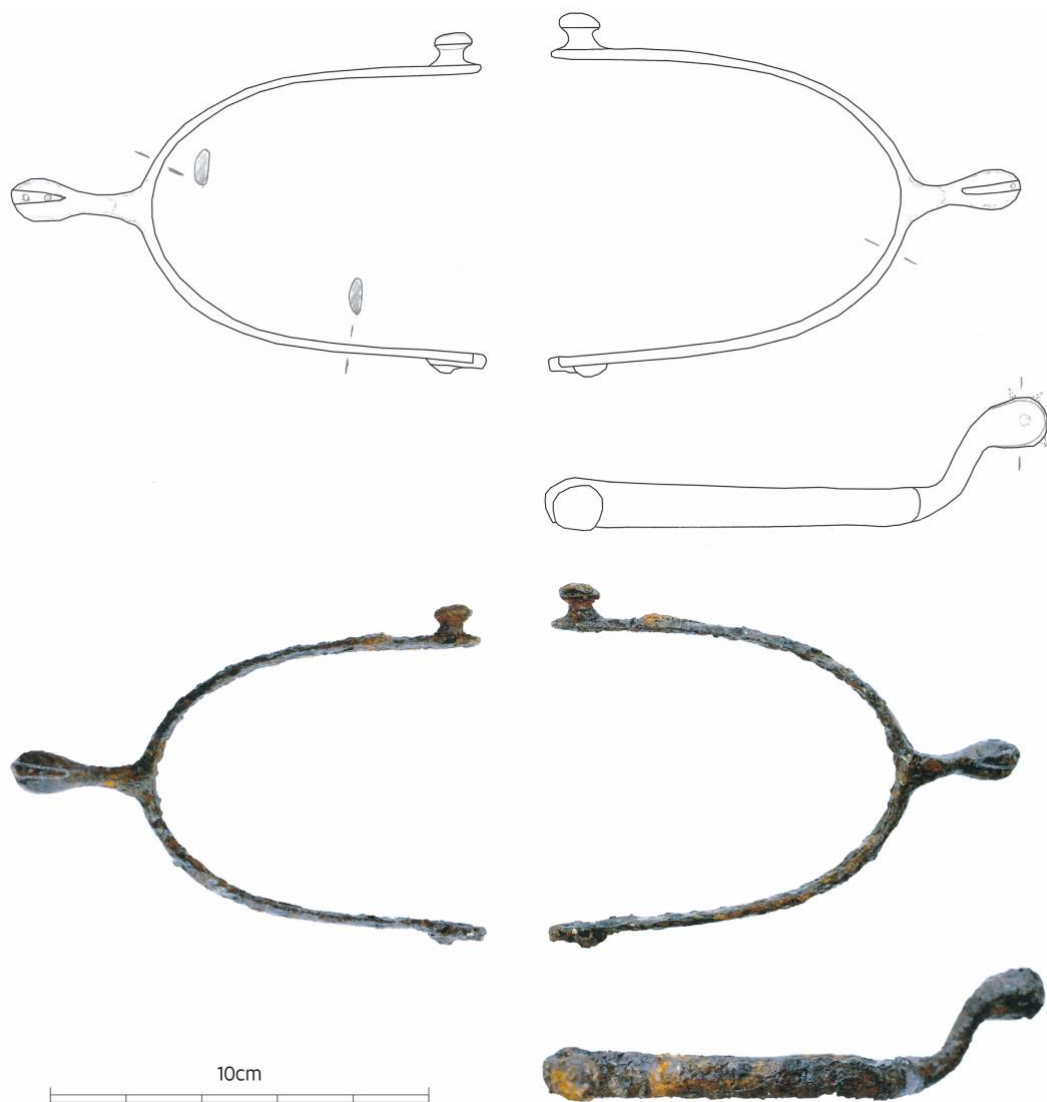
Figuur 8: (a) Zijaanzicht van de ruiterbottine met nog bevestigd ijzeren ruiterspoor en lederen riempje (© agentschap Onroerend Erfgoed); (b) Onderkant van de ruiterbottine met spijkerrand op de hiel (© agentschap Onroerend Erfgoed); (c). Bovenaanzicht van de ruiterbottine (© agentschap Onroerend Erfgoed).

¹⁰ Debrabandere 2019, 61.

Figuur 9: Het lederen riempje waarmee het ruiterspoor op de bottine werd gehouden, zowel in foto (a) als in tekening (b). Legende van de tekening: V: vleeszijde en N: nerfzijde. Tekening door Franky Wyffels (© agentschap Onroerend Erfgoed).

Figuur 10: Het ruiterspoor. Tekening en foto. Tekening door Franky Wyffels(© agentschap Onroerend Erfgoed).

5.2 FYSISCH-ANTROPOLOGISCHE ANALYSE VAN HET MENSELIJK BOT

Het skelet was voor minder dan 25% bewaard; enkel de onderste ledematen werden teruggevonden. Het bot had veel *postmortem* schade geleden. Het fysisch-antropologisch onderzoek toont aan dat de menselijke resten in elk geval tot één individu behoorden. Het gaat naar alle waarschijnlijkheid om een volwassen man, wellicht 18 tot 20 jaar, van 1 m 80.

Voor een meer gedetailleerde beschrijving verwijzen we naar het rapport door Nicholas Márquez-Grant van het *Cranfield Recovery and Identification of Conflict Casualties Team (CRICC)* van het *Cranfield Forensic Institute* (zie bijlage 9.1). Hun onderzoeksrapport dateert van 04/08/2016.

De associatie van deze menselijke resten met een militaire bottine van het Franse leger laat toe deze resten toe te wijzen aan een Franse militair (cavalerist, officier of soldaat van een andere bereden eenheid), hoewel dit niet 100% sluitend is aangezien de vondsten bij werken zijn gedaan en niet bij een minutieus archeologisch onderzoek.

5.3 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE EN SYNTHESE

In de Ieperstraat in Wijtschate kunnen de vijf huizen met huisnummers 72 tot en met 80 (fig. 3) herkend worden als typische wederopbouw-huizen. Ze zijn opgetrokken in lichtrode baksteen, gecombineerd met speklagen van gele baksteen. Ook de bovendorpels zijn in gele baksteen. Ook het huis waarin de toevalsvondst gebeurde, toont deze typische wederopbouw-architectuur, gekenmerkt door twee dakvensters uitgewerkt als trapgeveltjes in het geheel van het gevelveld. De afwezigheid van bewoning op deze plaats zowel op de Ferrariskaart (eind 18de eeuw) als op de Popp-kaart (1842-1880) gekoppeld aan de afwezigheid van relevante archeologische sporen in het onderzochte deel van de woning onder de ophogingslaag laat vermoeden dat de eerste bewoning op deze plaats van na de Eerste Wereldoorlog dateert. De typische wederopbouwarchitectuur van deze huizen wijst erop dat het hier nog de oorspronkelijke naoorlogse bebouwing betreft.

Voorafgaand aan de bouw van deze huizen werd het terrein, dat er vermoedelijk door de oorlog zeer oneffen en geaccidenteerd bij lag, genivelleerd en opgehoogd met een ongeveer 0,5 m dik pakket aangevoerde grond. Deze ophoging heeft op deze plaats ongetwijfeld de stoffelijke resten van een gesneuvelde soldaat verder afgeschermd. Door de ophogingswerken of meer waarschijnlijk bij de bouw van de woning die nu gerenoveerd is, werden de stoffelijke resten misschien zelfs al een eerste maal verstoord waardoor het skelet niet meer in zijn volledigheid bewaard bleef. De werken die aanleiding gaven tot deze toevalsvondst verstoorden wellicht enkel het nog overgebleven deel.

Afgaande op de schoen was de gesneuvelde een Franse cavalerist of officier. Het fysisch-antropologisch onderzoek geeft aan dat de botresten in elk geval tot één individu behoorden. Het gaat volgens het onderzoek om een blanke, volwassen man, wellicht 18 tot 20 jaar oud en ongeveer 1,80 m (tussen 176 en 183 cm) groot.

De combinatie van de informatie van de schoen en van het fysisch-antropologisch onderzoek met de geschreven bronnen over het verloop van WOI maakt aannemelijk dat het om een Franse militair ging die tijdens het Duitse offensief in Wijtschate vermist raakte in de periode oktober-november 1914. Uit de historische context weten we dat er in elk geval Franse cavalerietroepen betrokken waren bij de verdediging en de pogingen tot herovering van de heuvelrug van Mesen in oktober-november 1914. Mogelijk hoorde de aangetroffen gesneuvelde tot deze troepen.

6 BEWARING EN DEPONERING ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

De digitale documentatie van dit onderzoek wordt bewaard in het archief van het agentschap Onroerend Erfgoed. Zoals het protocol bij WO I - gesneuvelden voorschrijft, zijn de menselijke resten en de schoen na onderzoek door het agentschap overgedragen aan de politie van het arrondissement leper die deze materiële resten in hun geheel verder overgedragen heeft aan de dienst Oorlogsgraven van het Belgisch leger. Het Belgisch leger heeft ze op zijn beurt overgedragen aan de betrokken oorlogsdienst, in dit geval de Commonwealth War Graves Commission¹¹. Er rest dus geen materieel archief meer van deze toevalsvondst.

7 SAMENVATTING

Graafwerken in Wijtschate (gem. Heuvelland), gedaan in functie van de renovatie in 2016 van huisnummer 80 langs de leperstraat, bracht menselijke botresten en een militaire bottine aan het licht. De werken werden stil gelegd en een toevalsvondst werd gemeld.

Het onderzoek van deze toevalsvondst heeft uitgewezen dat de resten wellicht toebehoorden aan een Franse militair (cavalerist of officier) die vermist is geraakt bij het begin van de Eerste Wereldoorlog bij de Duitse aanval op de Heuvelrug van Mesen. De resten waren zeer fragmentair bewaard, wat er wellicht op wijst dat deze in het verleden al eens verstoord werden, misschien bij de bouw van de woning die in 2016 gerenoveerd werd.

8 BIBLIOGRAFIE

DEBRABANDERE S. 2019: In de voetsporen van de Grote Oorlog. Een materiaalstudie op schoenresten uit de Eerste Wereldoorlog, Ongepubliceerde masterproef, Universiteit Gent.

DE VOS L., SIMOENS T., WARNIER D. & BOSTYN F. 2014: '14-'18. *De oorlog in België*, Leuven.

DEWILDE M. & WYFFELS F. 2018: Vermist in de Ypres Salient. Toevalsvondst in de leperstraat in Wijtschate (West-Vlaanderen). Archeologierapport van een toevalsvondst, Ongepubliceerd rapport, Brussel.

HUBERT P. 1962: Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Mesen 95 E, Gent-Centrum voor Bodemkartering.

OLDHAM P. 1998: *De heuvelrug van Mesen*, Slagveld van België 4, Erpe.

PASSINGHAM I. 1998: Pillars of Fire. The Battle of Messines Ridge June 1917, Stroud.

VERDEGEM S. & VANHOUTTE S. 2020: *Onderzoek van een tunnel uit de Eerste Wereldoorlog in Wijtschate, leperstraat (W.-VI.). Eindverslag van een toevalsvondst*, Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed, 138, Brussel. <https://doi.org/10.55465/LVHA3033>

---

¹¹ Aanvankelijk werd gedacht dat de bottine te linken was aan het Britse leger, vandaar dat de resten werden overgedragen aan de CWGC, die de bottine echter voor Duits aanzag. Op basis van vergelijkingsmateriaal denken we vandaag dat het een Franse bottine is.

9 BIJLAGEN

9.1 ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS OF THE HUMAN REMAINS FOUND AT WIJTSCHATE-IEPERSTRAAT 80

Nicholas Márquez-Grant

OPS Code: FHA16

Skeleton Reference: 003B

Other Reference: HEUWN-IEP-16 SK1

Soldier WWI

Mortuary ID: FHA Brussels

The highly fragmentary and incomplete condition of the remains of skeletal 003B (only the lower limb bones were recovered) do not provide enough evidence for a narrow age range or an assessment of population affinity or ancestry. The anthropological assessment of the skeleton suggests that this individual was an adult male between 176 and 183cm tall.

Age-at-death: Adult - The fusion of the observable long bones (femur, tibia, fibula), tarsals and phalanges, suggest that this individual was aged over 18-20 years based on complete fusion of the proximal and distal femoral epiphyses (Scheuer and Black, 2000). As there were no other elements of the skeleton observable that could give an indication of age to confirm, this individual has been classified as adult.

Biological Sex: The skeleton was estimated as being probably male based on the maximum diameter of the femoral head following Stewart (1979). There were no other observable traits to estimate sex of this individual. General robustness of the lower limbs supports an estimation of male.

Stature Range: 176-183cm based on measurements of the left femur, as this was the most complete. Calculation based on Trotter (1970) equations for white males.

Ancestry/Population affinity: The skull was not recovered therefore it was not possible to assess the ancestry of this individual.

Preservation, Completeness and Taphonomy: <25% of the skeleton as only the lower limbs were recovered. The preservation and condition of the bones was scored as grade 3 after McKinley (2004), with notable erosion of the cortical bone and some flaking on the medial shaft of the right tibia and lateral left tibia. Green staining and suspected fungal growth was present on the right MT2, right cuneiform and talus. Black staining is present in the long bones and also white staining (spores?) on the left tibia and fibula. There is a large area of copper staining on the lower or distal end of the left femur. Post mortem damage was present on the right femoral neck, the distal right femur, proximal left fibula and distal right fibula.

Pathology and Trauma: Wet bone fracture to the lateral condyle of the left proximal tibia with a diameter of c.22mm. Left distal femur is not affected. There was no pathology present on the skeleton, all joints and bone surfaces that were present were observed for osteoarthritis, infectious disease, congenital, neoplastic, metabolic, and other conditions.

9.1.1 References

TROTTER M. 1970: 'Estimation of stature from intact long limb bones', in STEWART T.D (ed.), *Personal Identification in Mass Disasters*: National Museum of Natural History, Washington, 71-83.

SCHEUER L. & BLACK S.M. 2000: *Developmental Juvenile Osteology*. Academic Press, London.

STEWART T.D. 1979: *Essentials of Forensic Anthropology*. C. C. Thomas, Springfield IL

////////////////////////////////////

9.2 LIJST VAN FIGUREN

Fig. 1 : Topografische kaart met lokalisatie van het onderzoeksterrein (binnen de blauwe cirkel) (© Digitaal Vlaanderen).....7

Fig. 2: Uittreksel uit het Grootchalig Referentiebestand (GRB) met aanduiding van het onderzoeksterrein (© Digitaal Vlaanderen).....8

Fig. 3: De toevalsvondst gebeurde bij grondige renovatiewerkzaamheden in de Ieperstraat binnenin het rijhuis met huisnummer 80, de woning op het linkeruiteinde van de huizenrij (© agentschap Onroerend Erfgoed).....8

Fig. 4: De vondstlocatie bij aankomst. Zicht naar het noorden/noordwesten. In de ruimte waar de vloer en de onderliggende vlijlaag ondertussen al volledig waren uitgebroken in functie van de renovatiewerken, lagen de aangetroffen menselijke resten en de schoen bij elkaar (© agentschap Onroerend Erfgoed). 11

Fig. 5: Overzicht van de vindplaats na de opschoning, zicht naar het westen. De centrale verdieping duidt de plaats van de aangetroffen skeletresten aan (© agentschap Onroerend Erfgoed). 11

Fig. 6: De contouren van de werkput en daar binnen de rechthoekige zone die dieper werd uitgegraven bij het terreinonderzoek (beiden in streepjeslijn, zie figuur 5) en het opgravingsplan. De menselijke resten werden aangetroffen in het westelijke deel van de rechthoekige verdieping dus ter hoogte van eenheid 1 en eventueel eenheid 2 op figuur 6, maar zonder dat een link met zone 1 of 2 kon vastgesteld worden. 15

Fig. 7: De onafgevuurde Britse 18-pounder obus (© agentschap Onroerend Erfgoed).....15

Figuur 8: (a) Zijaanzicht van de ruiterbottine met nog bevestigd ijzeren ruiterspoor en lederen riempje (© agentschap Onroerend Erfgoed); (b) Onderkant van de ruiterbottine met spijkerrand op de hiel (© agentschap Onroerend Erfgoed); (c). Bovenaanzicht van de ruiterbottine (© agentschap Onroerend Erfgoed). 16

Figuur 9: Het lederen riempje waarmee het ruiterspoor op de bottine werd gehouden, zowel in foto (a) als in tekening (b). Legende van de tekening: V: vleeszijde en N: nerfzijde. Tekening door Franky Wyffels (© agentschap Onroerend Erfgoed). 17

Figuur 10: Het ruiterspoor. Tekening en foto. Tekening door Franky Wyffels(© agentschap Onroerend Erfgoed). 18

9.3 LIJST VAN PLANNEN

beschrijving	
1	Gedigitaliseerde versie van de veldtekening op schaal 1/50, HEU-WIJ/IEP/16
2	Gedigitaliseerde versie van het opmetingsplan van de ruimte binnenin Ieperstraat nummer 80 waar de toevalsvondst werd onderzocht, HEU-WIJ/IEP/16
3	Autocadplan van de geregistreerde waarnemingen. HEU-WIJ/IEP/16

9.4 LIJST VAN FOTO'S

fotonummer	beschrijving
1	2018A330_DSC3474.JPG: Het terrein met de menselijke resten zoals bij aankomst van het team onderzoek archeologie van het agentschap Onroerend Erfgoed.
2	2018A330_DSC3475.JPG: Het terrein met de menselijke resten zoals bij aankomst van het team onderzoek archeologie van het agentschap Onroerend Erfgoed.
3	2018A330_DSC3476.JPG: Het terrein met de menselijke resten zoals bij aankomst van het team onderzoek archeologie van het agentschap Onroerend Erfgoed.
4	2018A330_DSC3500.JPG: Het onderzoeksteam op het terrein in actie.
5	2018A330_DSC3501.JPG: Het onderzoeksteam op het terrein in actie.
6	2018A330_DSC3502.JPG: Het onderzoeksteam op het terrein in actie.
7	2018A330_DSC3505.JPG: De opgegraven zone na opschoning en uitgraving van de verdieping ter hoogte van de locatie van de menselijke resten.
8	2018A330_DSC3507.JPG: De opgegraven zone na opschoning en uitgraving van de verdieping ter hoogte van de locatie van de menselijke resten.

	fotonummer	beschrijving
9	2018A330_DSC3508.JPG:	De opgegraven zone na opschoning en uitgraving van de verdieping ter hoogte van de locatie van de menselijke resten.
10	2018A330_DSC3509.JPG:	De opgegraven zone na opschoning en uitgraving van de verdieping ter hoogte van de locatie van de menselijke resten.
11	2018A330_DSC3511.JPG:	De opgegraven zone na opschoning en uitgraving van de verdieping ter hoogte van de locatie van de menselijke resten.
12	2018A330_DSC3513.JPG:	De opgegraven zone na opschoning en uitgraving van de verdieping ter hoogte van de locatie van de menselijke resten.
13	2018A330_DSC3514.JPG:	De rij wederopbouwoningen langs de Ieperstraat in Wijtschate (Heuvelland).
14	2018A330_DSC3518.JPG:	zicht op de gevel van wederopbouwoning Ieperstraat nr. 80 in Wijtschate (Heuvelland).
15	2018A330_DSC3521.JPG:	De rij wederopbouwoningen langs de Ieperstraat in Wijtschate (Heuvelland).
16	2018A330_DSC3524.JPG:	Britse 18-pounder met gladde boord en voorzien van een koperen ontsteking met nummer 101.
17	2018A330_DSC3528.JPG:	Doorsnede door de granaatrichter en zicht op de verdieping ter hoogte van de locatie van de menselijke resten.
18	2018A330_DSC3529.JPG:	Doorsnede door de granaatrichter en zicht op de verdieping ter hoogte van de locatie van de menselijke resten.
19	2018A330_DSC3530.JPG:	Doorsnede door de granaatrichter.
20	2018A330_DSC3532.JPG:	Doorsnede door de granaatrichter.
21	2018A330_DSC3534.JPG:	Doorsnede door de granaatrichter.
22	2018A330_DSC3638.JPG:	Ruiterbottine met ijzeren spoor, zij aanzicht.
23	2018A330_DSC3640.JPG:	Ruiterbottine met ijzeren spoor, zij aanzicht.
24	2018A330_DSC3641.JPG:	Ruiterbottine zonder ijzeren spoor, zij aanzicht.
25	2018A330_DSC3643.JPG:	Ruiterbottine, onderkant.
26	2018A330_DSC3646.JPG:	Ijzeren spoor met lederen riem.
27	2018A330_DSC3647.JPG:	Lederen riem.
28	2018A330_DSC3649.JPG:	Ruiterbottine, bovenaanzicht.
29	2018A330_DSC3650.JPG:	Ijzeren spoor.
30	2018A330_DSC3652.JPG:	Ijzeren spoor.
31	2018A330_DSC3654.JPG:	Ijzeren spoor.
32	2018A330_DSC3657.JPG:	Ijzeren spoor.

9.5 LIJST VAN SPOREN

	beschrijving
1	Spoor 1: zone waar de menselijke resten zijn gevonden alsook de ruiterbottine
2	Spoor 2: granaatrichter met twee of eventueel zelfs drie verschillende vullingen.

9.6 LIJST VAN VONDSTEN

	beschrijving
1	Goed bewaarde lederen ruiterbottine met nog aangehecht ijzeren ruiterspoor. Ook het lederen riempje om het spoor op de bottine te houden was nog bewaard gebleven. Niet bewaard, bezorgd aan de betrokken natie.
2	Britse 18-pounder obus met gladde boord en voorzien van een koperen ontsteking met nummer 101, niet afgevuurd. Niet bewaard (mee gegeven met DOVO).

////////////////////////////////////